

BYRON ÉS A BIBLIOFILIA

ÍRTA DÉZSI LAJOS

I.

A nemrégem lefolyt Byron-centénárium a nagy költő rajongóinak meglehetősen csalódást okozott. Mintha a nagy angol nemzet neheztelése még mindig tartana, nem ünnepelte emlékét valamely monumentális díszmű kiadásával. Az is igaz, hogy Byron műveinek van már egy hozzá méltó díszkiadása (a Coleridge-féle), de viszont a kommentálásban az irodalomtudomány, az illusztrálásban a művészet újabb fejlődésének megfelelő kiadásoknak sohasem szabad véget érni. Ha a bibliofilia többet várt is a Byron-évfordulótól, kapott mégis egy ilyen ajándékot: szemelvényt Byron költeményeiből. Ez a kiváló gonddal és ízléssel kiállított nyomtatvány csupán egy kötetre terjed s kézzel meritett papírra nyomtatott 260 példányban jelent meg, melyből tíz példány nem került eladásra. Címe: POEMS | OF | LORD | BYRON | SELECTED AND ARRANGED IN CHRONO- | LOGICAL ORDER WITH A PREFACE | BY H. T. C. GRIERSON | LITT. D. | AT THE FLORENCE PRESS | LONDON: CHATTO & WINDUS | M·CM·XXIII || 8r., XXX, 398 l. £ 2, 6 sh.

Egyébként a bibliofilokat Byron kéziratái, levelei, dedikációi, ritka kiadásai és Grangerisált példányai elég sűrűn foglalkoztatják. Költeményeinek még mindig kerülnek elő kéziratái s némelyik nem is méregdrága, pl. a Maggs-testvérek 1921. évi katalógusában a *To the widow c.* költemény eredeti kézírata csak 18 sh. 6 d., de már a *Héber melódiák I saw thee weep* kezdetű híres költeményének eredeti kézírata 135 font.

Olykor még kiadatlan költemény is akad az antikváriusoknál; ennek az ára természetesen egészen más, például ugyancsak a Maggs-brothers 1924. évi 449. sz. katalógusában a »Mary Ann was a spinster in Southwell well known, | The darling was she of her parents alone« kezdetű hosszabb szatirikus vers ára 210 font sterling.

Byron leveleinek az ára tartalom szerint változó, például a görög háborúról 1823. okt. 23-án írt levele 68 font, a *Don Juan* erkölcsösségéről Douglas Kinnairdhoz (Pisa, 1822. aug.) írt levél 82, egy másik, amelyben az *English Bards* . . . írásán és kiadásán sajnálkozik, 75 font. Egy 53 lapnyi Byron-kézirat (Nisus and Euryalus, The death of Colmar and Orla etc.) 420 font. Érdekes csemege volt a bibliofiloknak Dante *Inferno*-jának az a kézirati másolati példánya, melyet 1819. jún. 12-én saját kezével helyezett Dante sírjára.

II.

A Byron művei közül, mint köztudomású, az első: a *Fugitive Pieces* (Newark 1806) c. ifjúkori költeményei, a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, mert megsemmisítették a példányokat, úgyhogy 2–3 példány maradt fenn belőle; 1886-ban Londonban 100 példányban facsimile-kiadás készült róla s ennek egy japán vellumra nyomtatott példánya (csak hét ilyen példány készült) a Maggs-testvérek 1922. évi 428. sz. katalógusában 6 fontra és 6 shillingre van becsülve. Ennek második bővített kiadása: POEMS | ON VARIOUS OCCASIONS. | — | VIRGINIBUS PUERISQUE CANTO. | Hor. Lib. 3. Ode 1. | — | = | NEWARK : PRINTED BY S. & J. RIDGE. | MDCCCVII. | Kis 8r., 144 lap. A szerző neve nincs kitéve rajta s a címlévél hátlapján ebben van az az érdekes *Apologia* némely hibák mentségére, hogy »a szerző még nem töltötte be 19-ik évét«. Száz példányban nyomtatták s állítólag féltucat példány ha fennmaradt belőle, — legalább azt állítja Pearson, aki azután *Two hundred . . . books, manuscripts and autograph letters* c. katalógusában erre hivatkozással kér 105 font sterlinget érte. A harmadik gyűjtemény a HOURS OF IDLENESS, | A | SERIES OF POEMS, | ORIGINAL | AND | TRANSLATED, | = | BY GEORGE GORDON, LORD BYRON, | A MINOR. | = | Μητ' αρ με μαλ' αινεε μητε τι νεικει. | HOMER. Iliad, 10. | Virginibus puerisque Canto. | HORACE. | He whistled as he went for want of thought. | DRYDEN. | — | Newark: | Printed and sold by S: and J. RIDGE; | . . . LONDON. | — | 1807. | Kis 8r., 187 lap. Ez már nem annyira ritka, mint az előbbiek s a Maggs-testvérek 16 font és 16 shillingért kínálják. Ennek újabb kiadása a negyedik versgyűjtemény: POEMS | ORIGINAL AND TRANSLATED | BY | GEORGE GORDON, LORD BYRON, | = | Μητ' αρ' μαλ' αινεε μητε τι νεικει. | HOMER. Iliad, 10. | He whistled as he went for want of thought. DRYDEN. | = | SECOND EDITION. | — | Newark: | Printed and sold by S. and J. RIDGE; | . . . LONDON. | 1808. || Kis 8r., 174 l. Ez az előbbivel körülbelül egyenlő értékű.

Nagyon érdekes története van az ENGLISH BARDS, | AND | Scotch Reviewers c. művének, melyben mint ismeretes, az Edinburg Review kritikáján való elkeseredését öntötte ki. Az első (British Bards) valószínűen newarki kiadás (1808) csak egy példányban van meg a British Museumban, az is csonka. Az új szerkezet (English Bards) első kiadása 1809 márciusában jelent meg, a második ugyanazon év októberében, a harmadik 1810-ben, a 4-ik 1810-ben és 1811-ben, az 5-ik,

mely tulajdonképpen hatodik lenne, nem került forgalomba s így szintén nagyon ritka; Byron, mint kritikusan megjegyzték, majd mindenik kiadásban változtatott valamit s így szövegkritikai szempontból valamennyi érdekes. A Maggs-testvérek az első és 4. kiadás egybekötött példányát, mely azonkívül tiszteletpéldány s Byron levele is bele van téve, 87 font és 10 shillingért, a 3. kiadást 4 font 18 shillingért, a 4-iket csak 5 shillingért kínálják.

A *Childe Harold* két első éneke 1812-ben jelent meg először negyed-rét alakban s csak 1814-ig hét kiadást ért meg; a 3. Canto 1816-ban, a 4-ik 1818-ban. Ez a három első kiadás a Maggs-testvéreknél 7 font 10 shilling. Minden bibliofil megszerzi a Childe Haroldhoz Hobhouse-nak *Historical Illustrations of the Fourth Canto of Childe Harold*. London 1818. c. művét.

A *Don Juan* első kiadásának teljes gyűjteménye (Canto 1. 2. 4 r., 1819, egy kötet [V. ö. Bártfai Szabó L.: A Széchenyi könyvtárának katalógusa], ugyanaz az első 8°-kiadás 1822, egy kötet; Canto 3 to 16, 8-r., 5 kötet 1822—4.), mely együtt hét kötet s a Maggs-katalógusban 12 fontra és 10 shillingre van becsülve.

A *Giaour* első kiadása (London 1813) szintén elég ritka és drága: 5 font és 5 shilling; ugyanilyen értékű a *The age of Bronze* (1823) és a *The deformed transformed* (1824) első kiadása, míg a *The Island-é* (1823) £ 7, 10 sh. Hogy ezek valóban bibliofil árak, abból is meggyőződhetünk, hogy ugyanakkor Byron műveinek és leveleinek 17 kötetes londoni 1832—3. évi kiadása Quaritchnál (1909) 1 font 16 shilling volt és Maggs-nál most is csak 1 font és 10 sh.

A *Hebrew Melodies* első kiadása (1815) öt font és öt shilling, de zeneértő bibliofil ehhez megszerzi ezt a művet is: *Selections of Hebrew Melodies, Ancient and Modern*.

A színművek, valamint Byron többi művei aránylag kevésbé ritkák és drágák. Pl. a *Marino Faliero, Doge of Venice*. An historical tragedy, with notes. — *The Prophecy of Dante*, a poem. London 1821. (Első kiad.!) c. művét Baer 592. sz. katalógusában 10 márkáért hirdette.

Összes műveinek legszebb kiadása: *The works of Lord Byron. A new revised and enlarged edition, with illustrations. Poetry. Vol. I—VII. Edited by Ernest Hartley Coleridge, M. A., Letters and Journals. Vol. I—VI. Ed. by R. A. Prothero. London (John Murray) — New York (Ch. Scribner's sons) 1898—1904. 4r., 65 képtáblával. Eredeti ára 3 font 18 shilling volt s belőle 250 példány merített papírra nyomatott. (Ujabb 1918. évi kiadása Maggs-brothers 1923. 440. sz. katalógusában 3 font 10 sh.) Az előbbinek van egy Grangerisált példánya ugyancsak a Maggs-*

testvéreknél, mely minden Byron-bibliofil vágyainak méltó tárgya lehetne. A merített papírra nyomott példány külön belehelyezett képekkel 25 kötetre bővült; 1250 különképlap van benne: ezek között R. Westall két eredeti rajza, 650 látkép, 400 arckép és 200 tárgyra vonatkozó illusztráció. Ez a ritka bibliofil érték sötéteskék maroquin bőrkötésben 120 font sterling!

A Byron-gyűjtő ezeken kívül megszerzi Finden híres művét: *Illustrations of the life and works of Lord Byron*. Vol. I—III. London (1832—4), nagy 8r., 120 képlap: főleg görögországi látképek Turner, Clarkson, Stanfield, Robertson, Lawrence és mások vázlatai után; valamint ezt a másikat is: *Finden's Byron's Beauties, or the principal female in Lord Byron's poems* . . . London (1836) n. 8r. A háború előtt Baer egyik katalógusában 36 márka volt a kettő ára. A Byronra vonatkozó művek közül ritka, mert a forgalomból kivonatott: *Vindication of Lady Byron* (1. ed.) London 1871. Ára £ 2, 2 sh.

Magyar Byron-ritkaságokról alig beszélhetünk. Teljes Byronunk ma sincs, noha Petrichevich Horváth Lázár már 1842-ben megindította a *Byron élete és munkái* c. kiadványt, melyben egy kötet életrajz, a másokban Mazeppa, a Héber dalok és több kisebb költemény fordítása van. Régisége dacára nem ritka, valamint a Bickersteth Johanka élvezhetetlen *Childe Harold* fordítása sem, melyet Byron után »anyanyelvéből« fordított magyarra s amelyet Genfben 1857-ben Puky Miklós nyomtatott ki, sajtóhibákkal bőven tarkítva. Elfogyott a *Szász Károly kisebb műfordításai* I—III. (1872 és később is) c. kiadvány, melyben a *Parisina* és *Chilloni fogoly* fordítása is megjelent. Nem ritka, habár úgy tudom, hogy a kiadónál (Athenaeum) már elfogyott, a *Don Juan* Ábrányi Emil-féle fordítása sem, melyet a Képes Remekírók c. sorozatba is felvettek. Ujabb ízléses bibliofil kiadványok a *Beppo* és *Mazeppa* Kosztolányi Dezső-féle fordítása, ez utóbbi első kiadása (Knerr Izido kiadványa) szintén elfogyott s 1924-ben új kiadásban jelent meg. A *Childe Harold* Torkos László-féle fordítása még mindig kapható. A két első ének újabb fordítását (Harsányi Zsolttól) a Genius 1924-ben adta ki.

A magyar Byron-bibliográfiát Koepffel Byron-életrajza függelékében (Akad. könyvkiadóvállalata) Morvay Győző állította össze, ugyanitt Byronnak a magyar irodalomra gyakorolt hatását is részletesen fejtegeti. Adalékokat közölt hozzá a korán elhunyt Kardos Lajos, de teljesnek e kiegészítéssel sem mondható.